

БРАТИ БОГОЛЮБОВИ**Харитоновна М.О., канд.фіз.-мат. наук, доц., Євдокименко І.Д.***(Київський національний університет технологій та дизайну)*

У статті розглядається життєвий шлях і творчі досягнення трьох братів Миколи, Олексія і Михайла Боголюбових, тісно пов'язаних з Україною. Кожен з них був видатним вченим і вніс неоціненний внесок в розвиток світової науки.

Наша Батьківщина, Україна, щедра земля. Щедра на клімат, на природу, на талановитих людей. Від сторіччя до сторіччя в Україні народжувалися видатні філософи, музиканти, літератори, вчені. Ці люди ставали в один ряд зі світовими діячами і творили світову історію. Залишаючись на рідній землі, чи від'їжджаючи до інших країн, вони вносили і вносять тепер свою гідну частку у скарбницю світової слави. У ХХ ст. Україна подарувала світу трьох братів Боголюбових, кожен з яких був яскравою постаттю в обраній ним галузі.

Три доктори наук, два академіка АН СРСР, один член-кореспондент НАНУ. Численні нагороди.

Серед трьох братів найвідомішим є старший брат – всесвітньо відомий математик, фізик-теоретик, академік АН СРСР Микола Боголюбов. Його наукові досягнення неможливо переоцінити, а ідеї, якими він щедро ділився з учнями та послідовниками, розвиваються в усьому світі. Він – один із творців водневої бомби, був розробником квантової теорії поля, теорії твердого тіла, надпробності, надплинності, теорії часток.

Молодший брат Михайло, також академік АН СРСР, а згодом РАН, – філолог, поліглот, знавець не тільки європейських класичних мов, але й східних, таких, як іранська, ягнобська, семітські мови, японська, хорезмська, таджицька, та інші – присвятив своє життя вивченню та дослідженню стародавніх і середньоіранських мов, дешифрації стародавніх пам'яток письменностей. Вніс колосальний вклад в розвиток і зміцнення культурних і суспільних зв'язків між Росією і Японією.

Середній брат, Олексій, член-кореспондент НАНУ, поєднав в собі дві складові – гуманітарну і інженерно-математичну. Він став істориком математики, механіки світового рівня. Створена ним школа в галузі історії науки була визначальною для становлення в нашій країні цього наукового напрямку.

В якій же родині вирости такі видатні особистості? Як вони досягли таких успіхів?

Вихідці з поволжського селянства – пращури носили прізвище Кононови. Наприкінці 18 сторіччя чоловіки роду

вступають на стезю служіння християнській вірі.

Прадід братів – отець Андрій був священиком у селі Павловське Нижегородської губернії, а його діти – Андрій та Михайло отримали прізвище Боголюбови, очевидно, на честь їх покровителя Андрія Боголюбського. Дід – Михайло Андрійович закінчив Нижегородську духовну семінарію і прийняв сан священика у своєму рідному селі Павловське. Він мав чотирьох синів і сімох доньок, вихованню яких приділяв багато уваги. Троє синів, серед яких був і батько братів – Микола Михайлович отримали духовну освіту, четвертий обрав військову службу.

Батько – Микола Михайлович Боголюбов народився у 1872 році. Закінчив Московську духовну академію в 1896 році, продовжив навчання в Берлінському університеті, де вивчав, зокрема, сходознавство. Отримав ступінь магістра богослов'я у 1900 році. Після повернення на батьківщину викладав логіку, психологію, педагогіку та історію філософії в Нижегородській духовній семінарії [1].

У 1908 році Микола Михайлович одружився з Ольгою Миколаївною Люмінарською.

Ольга Миколаївна народилася в 1881 році у Нижньому Новгороді в родині чиновника губернського суду. А її дід був священиком. Ольга Миколаївна закінчила Нижегородське відділення Московської консерваторії по класу роялю і працювала викладачем музики в Нижегородському інституті шляхетних дівчат. Побравшись з Миколою Боголюбовим, Ольга залишила цю посаду, але все життя давала уроки гри на піаніно вдома, що було неабиякою допомогою

родині в скрутні часи. Ольга Миколаївна була непересічною жінкою, гідним другом і опорою свого чоловіка. Коли в родині з'явилися діти, вона всі свої вміння, знання направила на виховання високоосвічених, високодуховних, з твердими моральними принципами синів. Вона навчила їх любити труд, бути стійкими в будь-яких обставинах.

У 1909 році у подружжя народився син Микола – майбутній великий вчений. Цього ж року Микола Михайлович отримав сан священика і був призначений на посаду професора богослов'я в Ніжинському Історико-філологічному інституті. У Ніжині, в 1911 році народився другий син – Олексій. Незабаром сім'я переїздить до Києва, тому що Миколу Михайловича було обрано ординарним професором богослов'я Університету св. Володимира.

Кожного року Микола Михайлович їздив до Німеччини на лікування і паралельно працював в наукових центрах. Він планував взяти при нагоді за кордон всю сім'ю і тому змалку, разом з дружиною, навчав синів іноземним мовам. Спочатку це була німецька, потім французька, а згодом англійська. Але цим мріям не судилось втілитись у життя. Розпочалась Перша світова війна. На той час Микола Михайлович саме знаходився в Німеччині і був інтернований в Росію, в яку він повернувся через Швецію і Фінляндію [1].

У 1917 році Микола Михайлович захистив дисертацію і отримав ступінь доктора богослов'я. Одним з його опонентів був славетний вчений-філософ, математик, професор П.О. Флоренський. Того ж року Микола Боголюбов брав участь у Помісному соборі Російської православної церкви.

У 1918 році народився третій син – Михайло. Під час громадянської війни кафедра богослов'я в Університеті була ліквідована, тому сім'я змушена переїхати до села Велика Круча на Полтавщині, де Микола Михайлович отримав парафію. Роки, проведені там, брати все життя згадували з великою теплотою. До речі, в наші часи у Великокручанській школі відкрито кабінет-музей Миколи Миколайовича Боголюбова. Через чотири роки родина повертається до Києва. На цей час батько отримав дуже почесне звання Митрофорного протоієрея, але служба у Покровській церкві на Пріорці, на жаль, не була постійною і не могла прогдувати сім'ю. Тому у 1925 році, залишивши у Києві старшого сина Миколу, який на той час уже відвідував науковий семінар у Київському університеті, родина переїздить до Нижнього Новгорода, де до 1934 року Микола Михайлович був настоятелем Спаської церкви. На будівлі церкви в 1998 році відкрито пам'ятну дошку, що увічнює його ім'я.

Гоніння на церкву не обійшло сім'ю Боголюбових. Миколу Михайловича було заарештовано. Він просидів за ґратами з 1928 по 1932 рік. На той час Микола Михайлович був уже дуже хворою людиною і дружина, Ольга Миколаївна, тричі на день, пішки, носила йому їжу за будь-якої погоди. А старший син, Микола, робив все можливе і неможливе, щоб врятувати батька. Врешті йому вдалося достукатись до всесильного шефа ОГПУ В'ячеслава Менжинського і у 1932 році батька звільнили. Але здоров'я Миколи Михайловича було підірване і 14 травня 1934 року він помер [2].

Науковий доробок Миколи Михайловича Боголюбова значний і охоплює такі напрямки як: філософія, теологія, літературознавство, сходознавство, історія релігій, критика соціалізму та комунізму. В останні роки життя, навіть у в'язниці, написав другий том «Філософії релігії» та «Життя Богоматері». На жаль, під час війни обидва рукописи загубилися. Залишилася у рукописі книга «Життя Ісуса», написана у в'язниці. Крім того, Миколою Боголюбовим були написані твори: «Теїзм и пантеїзм» (1900), «Філософія релігії», том 1 (1917), «К вопросу о происхождении христианства» (1916), «Марксизм и наука» (1912), «Кризис мифологического сознания в Индии и в Древней Греции» (1915), «Герои Горького и их мировоззрение» (1906), «Эрнест Ренан и его «Жизнь Иисуса»» (1908), «Гоголь» (1909), «Новый социализм, его теория и практика» (1912) [3].

Ще важливішим є те, що Микола Михайлович зробив для виховання своїх дітей.

Двоє старших – Микола і Олексій підростали у буремні часи революцій і війн. Батьки вчили їх читати, писати, навчали іноземним мовам (німецька, французька, англійська, грецька, латинь). Батько спеціально вивчив математику, щоб мати можливість допомогти дітям засвоїти цей предмет. Приносив їм необхідну літературу. Коли старший син став відомим вченим, Микола Михайлович настільки поглибив знання вищої математики, що міг читати наукові роботи сина. Молодший син, Михайло, проявив неабияку схильність до іноземних мов, зокрема, до східних. Батько всіляко сприяв цьому інтересу.

Старший син Микола проявив надзвичайні здібності до математики, самостійно вивчаючи вищу математику по книжках, які йому приносив батько. Коли родина в 1923 році повернулася до Києва, Микола почав відвідувати математичний семінар відомого вченого М.М. Крилова. З'ясувалось, що юнак в 14 років засвоїв самотужки університетський курс. З цього часу починається його інтенсивна наукова діяльність. Через рік Микола Боголюбов друкує першу статтю, а в 1930 році отримує премію Болонської академії за роботу з проблем варіаційного числення, після чого Українська Академія наук присудила йому ступінь доктора наук без захисту [4].

Величезний внесок Миколи Боголюбова у розвиток науки на Україні. Він створив всесвітньо відому школу нелінійної механіки при Київському університеті, де працював багато років. Ним створений у Києві Інститут теоретичної фізики, який Боголюбов очолював 7 років.

Був засновником і директором всесвітньовідомого Об'єднаного інституту ядерних досліджень (ОІЯД) у Дубні. Цікавий факт: Нобелівські премії з фізики за 2001 і 2004 р. були присуджені за результати, які експериментально підтвердили елементи теорії надплинності, що була розроблена Боголюбовим ще у 1946 році. Сам Микола Боголюбов не отримав Нобелівську премію з політичних мотивів, хоча висувався на неї декілька разів. Він запропонував нову властивість кварків назвати «цветом». Це стало поштовхом для побудови нової теорії квантової хромодинаміки [5].

Герой Соціалістичної Праці (двічі), Лауреат Сталінської (двічі), Ленінської, Державної премій. Нагородже-

ний шістьома орденами Леніна і ще п'ятьома іншими. Численні міжнародні і академічні нагороди.

Помер 13 лютого 1992.

Для увіковічування пам'яті Миколи Боголюбова були встановлені його бюсти у Нижньому Новгороді перед Нижегородським університетом, в будинку Об'єднаного інституту ядерних досліджень у Дубні, у будинку Інституту теоретичної фізики у Києві. У Дубні йому встановлено пам'ятник.

Ім'я Миколи Боголюбова присвоєно Інституту теоретичної фізики у Києві, засновано премію ім. М.М. Боголюбова НАН України з математики, а також медаль М.М. Боголюбова РАН [6].

Драматично склалось спочатку життя середнього брата, Олексія. Вчитися почав самостійно, прислухаючись до того, як батько вчив читати і писати старшого брата. І таким чином засвоїв грамоту в три роки. До гімназії Олексій пішов у 1918 році і провчився лише один рік, а потім продовжив навчання в сільській школі.

Тут, в селі, маленький Олексій познайомився із світом машин і найпростіших механізмів, які використовували в роботі селяни: плуг, сіялка, віялка, ткацький верстат, гончарний круг. Все це було дуже цікаво і визначило на майбутнє наукові інтереси хлопчика. Через два роки родина переїхала до Нижнього Новгорода. Хлопець продовжив навчання там. Закінчив школу в 1928 році і хотів обрати гуманітарну стежу. Але на заваді стало те, що він син священика. Не один раз успішно здавав він вступні іспити до вищих закладів, але його не приймали через походження. Олексій навіть намагався потрапити в Інститут кінематографії, але знов невда-

ло. Довелось звернутись до технічного вузу, куди було легше поступити. Нарешті, в 1931 році Олексій був прийнятий на фізико-математичний факультет Харківського університету. Але і тут проявилися його чудові здібності, адже Олексій з дитинства цікавився технікою. Два рази його виключали із університету за походження. Другий раз виключили з останнього, п'ятого курсу і лише завдяки допомозі професора Миколи Митрофановича Крилова, який був знайомий з сім'єю Боголюбових, закінчив університет. Паралельно з навчанням Олексій працював.

Саме під час навчання на фіз.-мат. факультеті Олексій познайомився зі своєю майбутньою дружиною Тамарою Василівною Морозовою (потім Боголюбовою), яка в 1931 році також поступила на цей факультет, тому що за походженням не могла стати лікарем.

На старших курсах Олексій спеціалізувався по кафедрі теоретичної і прикладної механіки. Після закінчення вузу він не тільки працює як інженер і викладає, але й займається науковими дослідженнями у галузі історії виникнення і розвитку теорії механізмів. Крім того, Олексій самостійно вивчив іспанську мову настільки досконало, що його призначили директором школи-інтернату для іспанських дітей, де він викладав ще й математику і фізику, а також вів мовні курси для іспанських політемігрантів. Є спогади колишньої вихованки П.М. Долорес, яка разом зі своїми братами і сестрами навчалась в цій школі. З великою теплотою вона пише про вчителів школи, зокрема про Олексія Миколайовича, які робили все, аби діти, відірвані від батьківщини, почували себе комфортно і отримали необхідні знання.

Коли в 1941 році почалася війна, Олексій Миколайович разом з дружиною опинився на окупованій території. Щоб не померти з голоду, він пішов шукати харчів по селах. У селі Старовірівка йому запропонували роботу в управі. Довелось погодитись. Коли почався наступ Червоної Армії, німці погнали більшість чоловіків села за собою. Так дійшли до Молдавії, де Олексію вдалося втекти і перейти лінію фронту. Звичайно, його заарештували. Слідчі органи намагалися в Старовірівці знайти компрометуючі його факти, але нічого не знайшли. Судили за те, що, начебто, брав участь у розгоні колгоспу і за націоналізм. Дали 15 років каторжних робіт, які він відбував у Норільську.

Олексій Миколайович працював машиністом підіймальної машини у шахті, та на інших важких роботах. Згодом, з огляду на високу інженерну кваліфікацію, його перевели на інженерну посаду до табору, що обслуговував будівництво збагачувальної фабрики. Після смерті Сталіна у грудні 1953 року він був звільнений достроково.

Старий Новий рік Олексій зустрічав на квартирі старшого брата Миколи, який допоміг йому грошми і одягом. І потім у старшого брата Олексій незмінно отримував допомогу і підтримку. Олексій Миколайович хотів поїхати до Києва, де на той час мешкала його мати і дружина Тамара, але йому не дозволили як колишньому в'язню. Довелось шукати іншого місця. Жив в Золотоноші, а потім у Черкасах, де працював головним механіком обласного будівельного тресту. В 1955 році йому нарешті дозволили повернутися до Києва. Спочатку він працював у Міністерстві вищої та середньої спе-

ціальної освіти УРСР на посаді старшого інженера, а потім – головного інженера відділу устаткування [2].

Саме в ці роки починається інтенсивна наукова діяльність Олексія Миколайовича. Він захищає кандидатську дисертацію в 1962 році під керівництвом академіка І.І. Артоболевського, після чого переходить на роботу до відділу історії математики Інституту математики АН УРСР старшим науковим співробітником. Одночасно читає курси теорії машин та механізмів та деталей машин у Київському інженерно-будівельному інституті.

Працюючи у відділі історії математики, О.Боголюбов доробив «Українську математичну бібліографію», розпочату Й.Б. Погребиським. Розробив план монографії «Історія вітчизняної математики» у чотирьох томах. Три роки Олексій Миколайович працював над монографією. У 1964 вона вийшла з друку. Окремим томом була видана «Історія математичної освіти в СРСР». В тому ж таки році в Інституті механіки Олексієм Миколайовичем була захищена докторська дисертація по монографії «Історія механіки машин».

Цій події дуже раділа мати Ольга Миколаївна. Вона казала: «У мене всі мої три сини – доктори» [2]. Через п'ять років, у грудні 1969 року, Олексія Боголюбова було обрано членом-кореспондентом АН УРСР. На жаль, мама цього вже не побачила. Вона померла в 1965 році.

З 1976 року О.М. Боголюбов працює в Інституті математики АН УРСР. В цей час ним написано багато наукових праць. Зокрема, було видано «Довідник. Математики. Механіки». Саме тоді Олексій Миколайович створює шко-

лу по вивченню історії математики. Під його керівництвом в інституті щотижня починає працювати семінар з історії науки. В його роботі брали участь науковці з різних республік колишнього Радянського Союзу. Авторитет семінару був надзвичайно високим. Багато сил і часу Олексій Миколайович віддавав роботі з молоддю. Під його керівництвом підготовлено і захищено 25 кандидатських дисертацій, дві докторські.

Багато працюючи в архівах і завдяки знанню іспанської мови, Олексій Миколайович знайшов і вивчив маловідомі роботи іспанського вченого Бетанкура, написані ним в Росії, чим збагатив сторінки історії іспанської культури.

Олексій Боголюбов був нагороджений такими відзнаками як: медаль ім. Ол. Койре від міжнародної академії історії науки; премія ім. М.М. Крилова від НАН України; звання командора ордена «За громадянські заслуги» від короля Іспанії Хуана Карлоса. Мав ступінь почесного доктора Петербурзького університету шляхів сполучення.

Олексій Миколайович прожив довге, непросте і насичене життя. Помер в 2004 році на 94 році життя у Києві [7].

Михайло Миколайович, наймолодший з братів Боголюбових, народився 24 січня 1918 року в одному з коридорів Київського університету під час артилерійського обстрілу Києва.

З 1925 по 1935 роки Михайло жив з батьками у Нижньому Новгороді, де закінчив десятирічну школу. З дитинства хлопчик проявив велику схильність до іноземних мов, зокрема до східних. В цей час родину Боголюбових відвідав митрополит Нижегородський та Арзамаський Сергій (в миру Страгородський), майбутній патрі-

арх Московський. Свого часу, в 1890 році, митрополит працював у Російській православній місії в Японії і добре знав японську та китайську мови. Саме він благословив Михайла вивчати східні мови [2].

За порадою матері Михайло переїздить до Харкова, де він у 1935-1936 роках працює на заводі поршнів та одночасно навчається на німецькому факультеті Українського інституту іноземних мов. Батька на той час вже не було в живих. Але прагнення вивчати східні мови привело його у 1936 році на філологічний факультет Ленінградського університету, який він з відзнакою закінчує у 1941 році за спеціальністю іранська філологія. Інтерес до східних мов у брата підтримував його старший брат – Микола Миколайович. Він надсилав йому підручники та словники східних мов.

Після закінчення університету Михайло Миколайович був направлений викладачем перської мови до Вищої школи Червоної Армії. Під час Великої Вітчизняної війни йому доводилось також виконувати спеціальні завдання, пов'язані із знанням східних мов. Місцеві жителі вважали його таджиком.

Областю наукових досліджень Михайла Миколайовича було порівняльно-історичне мовознавство, вивчення мертвих стародавніх і середньо-іранських мов, дешифровка і публікація стародавніх пам'яток письменності.

В важкодоступній високогірній ущелині річки Ягноб у верховині Зіравшана, де і зараз немає автомобільних доріг, Михайло Миколайович збирав матеріали по ягнобській мові. Для того, щоб дібратися до захованих у горах селищах, йому доводилось облази-

ти багато високих гір. Він не знав перепочинку і зовсім протер підшви чобіт. Довелось пришивати до них шматки автомобільних покришок. Це була унікальна експедиція. І матеріали, що зібрав Михайло Миколайович, стали унікальними [8].

В 1944-1946 роках Михайло Боголюбов викладав на кафедрі іранської філології Московського державного університету, а з 1-го вересня 1946 року назавжди повертається до рідного Ленінградського університету, на кафедру іранської філології східного факультету.

В 1948 році Михайло Боголюбов захистив дисертацію на ступінь кандидата філологічних наук, а у 1956 – докторську дисертацію на тему ягнобської мови. У 1958 році отримав звання професора, у 1966 обраний членом-кореспондентом АН СРСР, а у 1990 році академіком АН СРСР.

Впродовж 35 років, з травня 1960 до 1995 року Михайло Миколайович – декан східного факультету університету, а також завідувач кафедри іранської філології (1981-1991). В різні роки керував також кафедрами монголо-тібетської філології (1987-1989) та історії Стародавнього Сходу (1990-1997). Був почесним професором СПбГУ. Заснував наукову школу порівняльно-історичного вивчення східних мов при Раді по Грантам Президента Російської Федерації, а також наукову конференцію «Православ'я на Далекому Сході». Неодноразово виїжджав з лекціями за кордон.

Діяльність Михайла Боголюбова відзначена численними нагородами: Орден Трудового Червоного Прапора (1975), Орден Дружби Народів (1981), Орден Пошани (1998), Орден Святого Бла-

говірного князя Данила Московського III ступеня (1995). Крім того, отримав Премію ім. академіка С.Ф. Ольденбурга в області гуманітарних і суспільних наук за 2000 рік, численні медалі. Він – заслужений працівник вищої школи. У 2009 році імператор Японії нагородив професора Боголюбова Михайла Миколайовича орденом «Сонця, що сходить із золотими променями і шийною стрічкою» за колосальний вклад у розвиток японознавства і викладання японської мови в Росії, а також за зміцнення культурних обмінів і дружніх відносин між Росією і Японією.

До останніх днів життя Михайло Миколайович продовжував активну наукову, педагогічну і суспільну діяльність. У 2008 році Михайлу Миколайовичу виповнилось 90 років. На цей час він був почесним деканом східного факультету Санкт-Петербурзького університету і викладав на факультеті східних мов. Незважаючи на свій поважний вік, Михайло Миколайович активно використовував комп'ютерну техніку і найновіші технології в цій галузі для кращого засвоєння студентами східних мов. У нього були всі східні шрифти в електронному варіанті, в тому числі єгипетські ієрогліфи. Він настільки добре оволодів комп'ютерними технологіями, що давав поради своїм синам в питаннях їх використання. Помер Михайло Миколайович Боголюбов 25 листопада 2010 року в Санкт-Петербурзі.

Однією з найважливіших цінностей для братів Боголюбових було відчуття родини. Вони надзвичайно тісно були пов'язані духовно і все життя підтримували один одного. Їх завжди оточували друзі та учні. Автори даної статті також учні Олексія Миколайовича Бо-

голюбова і мали щастя часто бувати в гостинному київському домі Боголюбових, де зустрічались і з молодшим братом Михайлом, а також дітьми Миколи та Михайла, коли ті приїжджали до Києва. Тому частина фактів з життя братів авторам статті відома безпосередньо від Олексія Миколайовича та його дружини Тамари Василівни.

Не обійшов Бог талантами і наступне покоління Боголюбових. Надамо стислі відомості про них.

Микола Миколайович Боголюбов (мол.) – російський математик та фізик-теоретик. Народився у Києві 1940 року. Син Миколи Миколайовича Боголюбова. Закінчив Московський університет в 1962 році. З 1966 року працює в Математичному інституті ім. В.А. Стеклова РАН. В коло наукових інтересів входять: теоретична та математична фізика, класична та квантова статистична механіка, фізика конденсованих середовищ, гідродинаміка, теорія диференціальних рівнянь з малим параметром. Це далеко не повний перелік розділів науки, де Микола Миколайович досяг видатних результатів. Він є доктором фіз.-мат. наук, професором, членом-кореспондентом РАН (1984). Опублікував більш ніж 80 робіт, в тому числі 7 книг, 3 монографії. Нагороджений Державною премією СРСР (1983), преміями Об'єднаного інституту ядерних досліджень (1982, 1985), премією М.М. Крилова НАНУ, премією М.М. Боголюбова НАНУ.

Павло Миколайович Боголюбов – фізик-теоретик. Народився у 1942 році в Уфі під час евакуації Української академії наук. Син Миколи Миколайовича Боголюбова. Закінчив фізичний факультет Московського університету (1965).

Доктор фіз.-мат. наук, професор. З 1966 року працює в Дубні в Об'єднаному інституті ядерних досліджень. Керівник сектору в Лабораторії теоретичної фізики (1982-1996), помічник директора інституту з міжнародних зв'язків. Основні наукові інтереси пов'язані з теоретичною фізикою елементарних часток, фізикою високих енергій. Займається квазинезалежними кварками. Лауреат Ленінської премії (1988р.).

Микола Михайлович Боголюбов (мол.) – фізик-теоретик. Син Михайла Миколайовича Боголюбова. Народився у 1950 року. Закінчив фізичний факультет Ленінградського університету в 1974 році. В цьому ж році почав працювати в Ленінградському (тепер Санкт-Петербурзькому) відділенні Математичного інституту ім. В.А. Стеклова. Доктор фіз.-мат. наук (1989).

Наукові інтереси пов'язані з теорією точно розв'язаних систем статистичної фізики та квантової нелінійної оптики, дослідженням методів обчислення кореляційних функцій та вивчення їх асимптотики.

Читав курси лекцій в Університеті Манчестера, в Інституті теоретичної фізики Гельсінкі. Опублікував більше 100 праць, в тому числі дві монографії. Нагороджений премією М.М. Крилова НАНУ (1997).

Безмежна працездатність братів Боголюбових, їх високі моральні прин-

Харитонова М.А. Евдокименко І.Д. Братя Боголюбовы. *В статье рассматривается жизненный путь и творческие достижения трех братьев Николая, Алексея и Михаила Боголюбовых, тесно связанных с Украиной. Каждый из них был выдающимся ученым и внес неоценимый вклад в развитие мировой науки.*

Charytonova M.A.Yevdokymenko I.D. Brothers Bogolyubov. *The life and scientific achievements of three brothers Nikolay, Alexey and Mikhail Bogolyubov are observed. They were connected closely with Ukraine. The consideration is focused on the influence of Bogolyubov's scientific work on the general intellectual progress of mankind.*

ципи, любов до людей є гідним прикладом для наслідування нинішнім і майбутнім поколінням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боголюбов А.Н. Жизнь. Творчество / А.Н.Боголюбов, Н.Н.Боголюбов. – Дубна: Изд.отдел ОИЯИ, 1996. – 182 с.
2. Боголюбов О.М. Боголюбовы / О.М.Боголюбов. – К.: Ін-т математики, 2001. – с.86-101 - (Праці Інституту математики НАН України; Т.39: Нариси з історії математики і математичного природознавства).
3. Новый энциклопедический словарь Брокгауз-Эфрона. Т.7. – СПб.: Брокгауз-Эфрон, 1911. – стр.72.
4. Боголюбов О.М. М.М.Крилов та М.М.Боголюбов / О.М. Боголюбов, М.О.Харитонова. – К.: Інститут математики, 1997. – с.89-96 – (Нариси розвитку: Зб. наук.пр. НАН України).
5. Нечаев С. Человек, раскрывший кварки / С. Нечаев. – К.: Газетный комплекс «Интернет-медиа», «2000». - №39 от 25.09.09.
6. Боголюбов Н.Н.(мл.). Николай Николаевич Боголюбов / Н.Н.Боголюбов (мл.), Д.П.Санкович. – М.: РАН, 1993. – с.1224-1293 – (Очерк научной деятельности. Э.Ч.А.Я., Том 24. Часть 5).
7. Харитонова М.О. Родина Боголюбовых / М.О.Харитонова, І. Д.Євдокименко. – К.: Вісник КНУТД, №2 (52), 2010. – с. 15-23.
8. Стеблин-Каменский И.М. Рекордсмен среди деканов / И.М.Стеблин-Каменский. – Алматы.: Иран-наме, №1, 2008. - с.255-256.